

MUZIEKKORPS EN BAND, TWEE VORMEN VAN SOCIALE PARTICIPATIE*

door T. SCHILT

PROBLEEMSTELLING

— Het lijkt mij toe dat èn bepaalde eigenschappen van de persoonlijkheid èn een bepaalde vorm van contact houden met de samenleving iets te maken heeft met de keuze voor de lossere samenwerkingsvorm van een bandje of de meer geïnstitutionaliseerde vorm van de vereniging (in casu een muziekkorps). —

Aldus een voorlopige conclusie van Groffen.¹

In dit artikel wil ik nagaan of de leden van informele groepen inderdaad verschillen van de leden van formele verenigingen wat betreft enkele persoonlijkheidseigenschappen en wat betreft de vormen van contact met de samenleving.

We beperken ons tot de informele groepen en formele verenigingen bij de muziekbeoefening in de vrijetijdsbestedings sfeer, dat betekent hier respectievelijk de band (d.w.z. dansorkestje) en het muziekkorps (d.w.z. vereniging van muzikanten die harmonie- of fanfaremuziek uitvoeren).

KARAKTERISERING VAN DE VERENIGING EN DE INFORMELE GROEP

Met behulp van de fusietheorie van Wight Bakke² kunnen we de vereniging en de informele groep nader karakteriseren: individu en organisatie zijn als unieke eenheden te beschouwen, waarvan zowel bij het individu als bij de vertegenwoordigers van de organisatie een beeld bestaat. Beide trachten dit beeld te handhaven, te ontwikkelen en te realiseren.

Wanneer een individu lid wordt van een organisatie, dan is er een wederzijdse beïnvloeding. Enerzijds tracht de organisatie het individu tot middel te maken om haar doeleinden te verwezenlijken: het socialiseringsproces ('organizations make men'); anderzijds tracht het individu zijn zelfconceptie te handhaven en uit te drukken en tracht daartoe de organisatie als middel te gebruiken: het personaliseringsproces ('men make organizations').

* Dit artikel is een samenvatting van een doktoraalscriptie.

¹ W. H. Groffen, *Vrijetijdsbeleving*, Onderzoekopdracht van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk aan het Sociologisch Instituut der Rijksuniversiteit te Groningen, mededeling 3.11.

² E. Wight Bakke, *The Fusionproces* (Connecticut, 1953).

Het gelijktijdig optreden van het socialiserings- en personaliseringsproces is het fusieproces.

Mijn uitgangspunt is dat in de vereniging het socialiseringsproces een grotere rol speelt en in de informele groep het personaliseringsproces.

De vereniging heeft namelijk statuten en bestuur, is betrekkelijk groot, heeft een lang bestaan en tradities, kent een groot leeftijdsverschil tussen de leden en is mogelijk ingevoegd binnen een ander institutioneel kader (bijvoorbeeld de kerk).

De informele groep daarentegen heeft geen geschreven regels en heeft geen bestuur, is betrekkelijk klein, bestaat kort en heeft geen tradities, kent een klein leeftijdsverschil tussen de leden en past niet in een ander institutioneel kader.

HYPOTHESEVORMING

Volgens D. H. Smith³ bleken de meest discriminerende persoonlijkheidskenmerken van leden van verenigingen ten opzichte van niet-leden te zijn:

1 het hebben van minder behoefte aan autonomie;

2 het hebben van een moralistischer instelling.

Verder bleek dat met lidmaatschap onder andere de volgende attitudes ten opzichte van verenigingen in het algemeen verbonden waren:

1 leden voelen een algemene verplichting deel te nemen aan verenigingsleven;

2 leden hebben een voorkeur voor formele verenigingen vergeleken met toevallige groepen.

Hierbij sluit hypothese 1 aan:

H 1) *Leden van een vereniging (in casu een muziekkorps) verwachten sterker dat ze behoren lid te zijn van een vereniging dan de leden van een informele groep (in casu een band).*

De bevinding van Smith, dat leden van verenigingen minder behoefte aan autonomie hebben dan niet-leden, komt overeen met de veronderstelling dat in de vereniging het personaliseringsproces minder belangrijk is dan in de informele groep.

Hieruit leid ik hypothese 2 af:

H 2) *Bij het lidmaatschap van een muziekkorps staan 'sociaal gerichte voordelen' centraal en bij het lidmaatschap van een band 'individueel gerichte voordelen'.*

Onder 'sociaal gerichte voordelen' verstaan we voordelen waarbij anderen betrokken zijn, zoals gezelligheid, solidariteitsoverwegingen en samen actief zijn.

³ D. H. Smith, 'A Psychological Model of Individual Participation in Formal Voluntary Organizations', *American Journal of Sociology*, (vol. 72, no. 3, 1966), pp. 249. e.v.

Die voordelen waarbij de respondent alleen betrokken is, zijn 'individueel gerichte voordelen': verkrijgen van vaardigheden, belangenbehartiging, belangstelling en zelf actief zijn.

Daar het socialiseringsproces gepaard gaat met conformering, eist de vereniging, waar het socialiseringsproces op de voorgrond treedt, meer conformering dan de informele groep.

Bij tegemoetkoming aan vereiste conformering reageert de vereniging met goedkeuring. De vereniging zal dus aantrekkelijker zijn dan de informele groep voor degene die prijs stelt op goedkeuring die volgt op conformering.

Een versterkende factor in deze richting is, dat het lid zijn van een vereniging in het algemeen reeds de goedkeuring van de leidende groepen wegdraagt, hetgeen in concrete vorm blijkt uit de subsidiëring van deze verenigingen. Jolles⁴ lijst ook op deze waardering van verenigingen.

H 3) *Leden van een muziekkorps hebben sterkere behoefte aan sociale goedkeuring door middel van conformering dan leden van een band.*

De aantrekkelijkheid om sociale goedkeuring door middel van conformering te verwerven, wordt gemeten met de Marlowe en Crowne-schaal.⁵ Men scoort op deze 'social desirability'-schaal wanneer men een sociaal gewenste, maar waarschijnlijk voor niemand geldende uitspraak, op zich zelf van toepassing verklaart (b.v. 'voor ik moet stemmen, ga ik de geschiktheid van alle kandidaten grondig na') en wanneer men een sociaal ongewenste, maar waarschijnlijk voor iedereen geldende uitspraak, niet op zich zelf van toepassing verklaart (b.v. 'als ik een fout maak, ben ik altijd bereid dat toe te geven').

Om sociale goedkeuring door middel van conformering te verwerven, is het nodig dat men op de hoogte is van de verworven sociale posities, zoals kerkelijke en politieke richting, vakbond, omroep en lidmaatschappen van verenigingen, van zijn omgeving (familie, kennissen, burens, collega's en medeleden). Voorts zal men zich soortgelijke posities trachten te verwerven als zijn omgeving of zal men zich een omgeving kiezen die overeenkomt met de eigen verworven sociale posities.

Dit leidt tot de hypothesen 4 en 5.

H 4) *Leden van een muziekkorps zijn beter op de hoogte van de verworven sociale posities van mensen uit de eigen omgeving dan leden van een band.*

H 5) *Leden van een muziekkorps kijken minder af van mensen uit eigen omgeving dan leden van een band.*

De mate van overeenstemming met de omgeving werd bepaald met het quotiënt van het aantal posities, waarmee de respondent bekend was,

⁴ H. M. Jolles, 'Het verenigingsleven in sociologisch perspectief', *Mens en Maatschappij*, (juli/augustus 1959), p. 18.

⁵ D. P. Crowne and D. Marlowe, *The Approval Motive*, (New York, 1964).

voorzover deze met zijn eigen sociale posities overeenkwamen en het totaal aantal sociale posities, waarmee de respondent bekend was.

De integratie van de individu in de samenleving kunnen we op verschillende manieren benaderen:

(1) Integratie in sociale instellingen — Deze wordt bepaald met de Stuart Chapin-schaal.⁶ De scoring is als volgt: bestuurslid 5, functionaris 4, actief lid 3, betalend lid 2, alleen maar lid 1.

De sociale participatie-index wordt als volgt bepaald: iemand die een bestuursfunctie heeft in een vereniging, actief lid is van een andere vereniging, en voor weer een andere vereniging alleen maar contributie betaalt, verkrijgt een score van $5 + 3 + 2 = 10$.

(2) Interactie met een cultuurgoed — 'Een interactie met een cultuurgoed komt stellig naast de interactie met groep of instelling te staan' alds Gadourek.⁷

De cultuuraanvaarding wordt vastgesteld met een schaal ontworpen door Gadourek, Oorburg en v. d. Laar.⁸ Eerst wordt vastgesteld welke leer of ideologie (politiek, religieus of filosofisch) men aanhangt, om vervolgens de volgende vormen van psychische interactie na te gaan: 1. het trachten te handelen in de geest van de eigen leer; 2. het onmisbaar vinden van de eigen leer; 3. het praten over eigen leer met anderen; 4. het nadenken over eigen leer; 5. het zich spontaan en bewust rekenen tot de kring van geloofsgenoten of een 'richting'; 6. het trachten anderen tot eigen opvattingen en geloof over te halen. De cijfers 1 t/m 6 geven de te behalen scores aan.

(3) Informele bindingen — Relaties met familie, vrienden, kennissen en burens.

(4) Solidariteitsgevoel — Het zich innig verbonden voelen met de doelstelling en lotgevallen van mensen in het algemeen, rekent Gadourek⁹ eveneens tot de integratie van de individu in de samenleving.

Solidariteitsgevoel wordt als volgt vastgesteld: men krijgt vijf uitspraken voorgelegd waaruit men er één moet kiezen, waarmee men het 't meest eens is. Hier volgen de vijf uitspraken met de bijbehorende scores:

(3) Je moet mensen, al ken je ze niet, met liefde als broeders en zusters behandelen.

(2) Je moet eigenlijk niet alleen voor je zelf leven, maar ook voor de ander.

(1) In geval van nood moeten de mensen wel een beetje geholpen worden.

(0) Als het nodig is, help ik ze wel, maar ik vind het ook best alleen te zijn.

⁶ F. Stuart Chapin, *Social Participationscale*, University of Minnesota Press, 1937.

⁷ I. Gadourek, *Riskante gewoonten en zorg voor eigen welzijn*, hoofdstuk: 'Integratie van de individu in de samenleving', (Groningen, 1963) pp. 229-261.

⁸ I. Gadourek, J. Oorburg en L. v. d. Laar, 'Cultureinvolvement in the Netherlands: its measurement and social correlates', *Social Forces*, (vol. 40, no. 4, 1962) pp. 302-308.

⁹ I. Gadourek, *op. cit.*, pp. 229-261.

- (0) Iedereen moet wel voor zich zelf weten te zorgen en andere mensen niet lastig vallen.

In het eerder genoemde boek vermeldt Gadourek twee theorieën betreffende de sociale integratie: 'Wij zouden immers aan de hand van onze begripsuiteenzetting kunnen verwachten dat de door ons onderscheiden aspecten van integratie inderdaad tesamen functioneel verbonden zijn, dat er twee categorieën mensen te vinden zijn, namelijk de wel- en de niet-geïntegreerden. Met andere woorden, we zouden verwachten dat de sociale participatie tevens met hoger solidariteitsbesef samengaat, dat deze beide gepaard gaan met het functioneren in allerlei instellingen (beroep, gezin, scholen, kerk) en dat alle drie tevens met de interactie met en het zich vereenzelvigen met het culturele (sub)systeem correleren. Een alternatieve theorie zou zijn de substitutietheorie, veronderstellend dat de onderscheiden aspecten elkaar compenseren: dat de secundaire (culturele) bindingen van de mens het verlies van de sociale bindingen helpen te vervangen, dat het goed functioneren in centrale instellingen (beroep, gezin, kerk) ten koste gaat van lidmaatschap in verenigingen (voluntary organizations).'

We veronderstellen dat de leden van een muziekkorps in sterkere mate in de samenleving geïntegreerd zijn dan de leden van een band ten aanzien van de formele sociale participatie, de cultuuraanvaarding en de sociale instelling. Dit vooral omdat bij deze vormen van integratie het socialiseringsproces centraal staat en omdat de leden van een band, die het personaliseringsproces aantrekkelijker vinden, zich minder goed thuis voelen in die situaties waarbij het uitdrukken en handhaven van de persoonlijkheid weinig mogelijkheden biedt. Daarentegen zullen de leden van een band de informele contacten meer waarderen vergeleken met de leden van een muziekkorps.

Hier is de verwachting, dat er sprake is van een compensatie van informele contacten en formele participatie ten opzichte van elkaar.

We zijn nu tot de volgende hypothesen gekomen:

- H 6) *Leden van een band zullen minder aan het verenigingsleven deelnemen dan leden van een muziekkorps.*
- H 7) *Leden van een muziekkorps hebben een sterkere cultuuraanvaarding, dat wil zeggen dat zij met grotere intensiteit één of ander cultuursysteem aanvaarden, dan leden van een band.*
- H 8) *Leden van een muziekkorps hebben sterker solidariteitsgevoel met mensen in het algemeen dan leden van een band.*
- H 9) *Leden van een band hebben in de sfeer van de vrijetijdsbesteding meer informele sociale contacten dan leden van een muziekkorps.*

Het aantal informele contacten werd vastgesteld met de vraag: 'Heeft u de afgelopen week nog familieleden, kennissen en vrienden, burens ont-

moet doordat ze u bezochten of u hen bezocht? Zo ja, hoeveel zijn dit er geweest?’

De stadsgrootte blijkt een belangrijke determinant te zijn voor het aantal lidmaatschappen: des te kleiner een stad, des te meer neemt het aantal lidmaatschappen toe. Dit blijkt uit een studie van Hausknecht.¹⁰ Gadourek¹¹ vond deze zelfde samenhang ook in Nederland.

Hausknecht geeft hiervoor als mogelijke oorzaak de beschikbare mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding: in de grotere steden moet de vereniging sterker concurreren met museum, concert, toneel enz. Dit leidt tot de veronderstelling dat degene die minder deelnemen aan het verenigingsleven meer bioscoop, schouwburg, café enz. bezoeken. Daar we veronderstelden dat leden van een band minder aan het verenigingsleven deelnemen dan leden van een muziekkorps, volgt hieruit de volgende hypothese:

H 10) *Leden van een band bezoeken meer bioscoop, schouwburg, café, tentoonstelling, sportwedstrijd, lezing of museum dan leden van een muziekkorps.*

Er werd nagegaan hoeveel van de vermelde gelegenheden de respondent de afgelopen maand bezocht had.

UITVOERING VAN HET ONDERZOEK

Het onderzoek strekt zich uit tot 25 leden van een band en tot 25 leden van een muziekkorps, alle in Groningen wonend en behorend tot de manlijke beroepsbevolking.

Uit de populatie van leden van een band was het onmogelijk een steekproef te trekken op zuiver toevalligheidsbasis, daar deze populatie als geheel niet bekend is. Om een toch zo representatief mogelijk beeld te verkrijgen, zijn we op vier verschillend manieren bekend geworden met de leden van een band, die bij dit onderzoek betrokken zijn.

Om de factor 'lid zijn van een informele groep' en 'lid zijn van een formele vereniging' zo veel mogelijk te isoleren, werden de beide groepen op de volgende variabelen gematched: geslacht, woonplaats, beroepsuitoefening, godsdienst en leeftijd.

Wat betreft de burgerlijke staat (gehuwd en ongehuwd) bleek er geen verschil te zijn tussen beide groepen.

De gegevens zijn verzameld met behulp van interviews met gesloten antwoordcategorieën. Deze interviews zijn in het voorjaar 1968 afgenomen. Leden van 10 verschillende bands en van 2 twee muziekkorpsen zijn bij dit onderzoek betrokken.

¹⁰ M. Hausknecht, *The Joiners*, (New York, 1962) p. 18.

¹¹ I. Gadourek, *op. cit.*, pp. 229-261.

TOETSING VAN DE HYPOTHESEN

Daar het hier een steekproef betreft, zijn de resultaten beïnvloed door het toeval. Met statistische toetsen (Fisher-, chi-kwadraat- en Wilcoxon-toets) is vastgesteld of de gevonden verschillen tussen beide groepen redelijkerwijs (signifikantieniveau 5%) niet aan het toeval kunnen worden toegeschreven.

Hoewel de leden van een band en de leden van een muziekkorps ten aanzien van een aantal variabelen gematched waren, bleek er wat betreft de variabele 'onderwijs' een verschil te bestaan tussen beide groepen: leden van een muziekkorps bleken minder onderwijs gevolgd te hebben dan de leden van een band (10 van de 25 leden van een muziekkorps bleken alleen lager onderwijs gevolgd te hebben, terwijl 1 van de 25 leden van een band alleen lager onderwijs gevolgd had).

Bij toetsing van de hypothesen kunnen de nu gevonden significante verschillen verband houden met het verschil in onderwijsniveau en/of met het verschil in de factor 'lidmaatschap' tussen beide groepen.

De hypothesen zijn nu eerst getoetst aan de hand van de gegevens van het totaal (25 bandleden en 25 muziekkorpsleden, niet gematched op onderwijs) en vervolgens zijn de hypothesen nogmaals getoetst bij de nu ook op onderwijs gemachte groepen (het materiaal werd nu beperkt tot 16 muziekkorpsleden en 16 bandleden). Hierdoor kon worden vastgesteld of de gevonden verschillen al dan niet samen gingen met onderwijsverschillen en of die hypothesen, die bij de niet op onderwijs gemachte groepen geen significante verschillen te zien gaven; dit met als mogelijke verklaring dat onderwijs ook verband houdt met de variabelen, waarop de statistische toetsen zijn toegepast.

Ter illustratie zijn de tabellen 1 en 1a weergegeven.

Tabel 1, Marlowe en Crowne schaal (niet op onderwijs gematched)

scores op de 'social desirability' schaal	aantal leden van een: band	muziekkorps
0	1	—
2	1	—
3	—	1
6	4	—
7	2	—
8	2	2
9	4	5
10	6	4
11	1	1
12	1	3
13	2	3
14	1	2
15	—	1
16	—	3
totaal	25	25

Wilcoxon-toets $p = 0,0036 < 0,05$: het hier gevonden verschil is significant (signifikantieniveau 5%).

Tabel 1a, Marlowe en Crowne schaal (gematched op onderwijs)

scores op de 'social desirability' schaal	aantal leden van een:	
	band	muziekkorps
0	1	—
3	—	1
6	3	—
7	1	—
8	1	1
9	3	4
10	4	4
11	1	1
12	—	2
13	1	1
14	1	1
16	—	1
totaal	16	16

Wilcoxon-toets $p = 0,0655$: het hier gevonden verschil is bij een significantieniveau van 6,55% nog juist significant.

CONCLUSIE

De toetsing van de hypothesen leidde tot de conclusie dat èn bepaalde persoonlijkheidskenmerken èn bepaalde vormen van contact met de samenleving verband houden met het lid zijn van de kleine informele groep (band) en met het lid zijn van de geïnstitutionaliseerde vereniging (muziekkorps).

Ten aanzien van persoonlijkheidskenmerken kunnen we vermelden dat:

- a leden van een muziekkorps sterker behoefte hebben aan sociale goedkeuring door middel van conformering dan leden van een band; dit verschil gaat gedeeltelijk samen met verschil in onderwijsniveau tussen de groepen;
- b leden van een muziekkorps sterker verwachten dat ze lid behoren te zijn van één of andere vereniging dan leden van een band;
- c bij lidmaatschap van een muziekkorps 'sociaal gerichte voordelen' en bij lidmaatschap van een band 'individueel gerichte voordelen' centraler staan; dit verschil valt gedeeltelijk samen met de onderwijsverschillen tussen beide groepen.

Ten aanzien van de vormen van contact houden met de samenleving kunnen we het volgende vermelden:

- a leden van een muziekkorps nemen meer deel aan het verenigingsleven dan leden van een band (verenigingsleven is hier exclusief de activiteiten in het muziekkorps; hierdoor is de vergelijking van de leden van beide groepen mogelijk, daar de activiteiten in de band hier niet als verenigingsleven beschouwd zijn. Hier is de definitie van

- 'vereniging' van het C.B.S.¹² gehanteerd);
- b leden van een muziekkorps hebben een sterkere cultuuraanvaarding dan leden van een band;
 - c leden van een muziekkorps hebben een sterker solidariteitsgevoel met mensen in het algemeen dan leden van een band; dit verschil wordt versterkt na matching van de groepen op onderwijs. Dit alles echter bij een significantie-niveau tussen de 7,5 en 5%;
 - d leden van een muziekkorps hebben in de sfeer van de vrijetijdsbesteding minder informele contacten dan de leden van een band;
 - e leden van een muziekkorps wijken minder af van mensen uit eigen omgeving wat betreft verworven sociale posities dan leden van een band; dit verschil valt samen met de onderwijsverschillen tussen beide groepen;
 - f leden van een muziekkorps bezoeken minder bioscoop, schouwburg, café, tentoonstelling, sportwedstrijd, lezing of museum dan leden van een band; dit verschil tussen beide groepen gaat ook samen met de onderwijsverschillen tussen de groepen.

Behalve de hypothese dat leden van een muziekkorps beter op de hoogte zijn van de verworven sociale posities van mensen uit eigen omgeving dan leden van een band, worden alle hypothesen bevestigd, al blijken sommige verschillen samen te gaan met verschillen in onderwijs tussen de beide groepen.

Dat leden van een muziekkorps meer deelnemen aan het verenigingsleven dan leden van een band is des te opvallender daar de leden van een muziekkorps minder onderwijs gevolgd bleken te hebben dan de bandleden en daar in het algemeen mensen met minder onderwijs minder in verenigingen participeren, zoals onder andere blijkt uit onderzoeken van het C.B.S.¹³, Gadourek¹⁴ en Stuart Chapin¹⁵:

- 1 C.B.S.: 'Verenigingsleven is het minst verbreid onder arbeiders, die niet meer dan lagere school hebben gevolgd (39%). Het komt daarentegen het meest voor bij de leidinggevende welgestelden (65%) en bij de bevolking met een opleidingsniveau van v.h.m.o. of w.o. (68%)';
- 2 Gadourek stelt de samenhang vast tussen meer formele sociale participatie en meer schoolopleiding;
- 3 Stuart Chapin vond: 'The participation scores of the higher occupational classes are as much as four times the scores of the lower or unskilled classes'.

Verder is het ook opvallend dat leden van een muziekkorps, die minder

¹² Centraal Bureau voor de Statistiek, *Vrijetijdsbesteding in Nederland 1962-63*, (deel 7, zomer 1963).

¹³ Centraal Bureau voor de Statistiek, *op. cit.*, p. 7.

¹⁴ I. Gadourek, *op. cit.*, p. 252.

¹⁵ Stuart Chapin, 'Social Participation and Intelligence', *American Sociological Review*, (april 1939) p. 161.

onderwijs gevolgd hebben dan bandleden, een sterkere cultuuraanvaarding hebben dan bandleden, daar cultuuraanvaarding positief samenhangt met onderwijs, dat wil zeggen dat mensen met meer onderwijs een sterkere cultuuraanvaarding hebben, zoals blijkt uit de resultaten van het onderzoek van Gadourek¹⁶: meer cultuuraanvaarding gaat samen met meer onderwijs.

SLOTOPMERKING

Bij dit onderzoek is uitgegaan van gematchte groepen ten aanzien van een aantal variabelen. Er is eerst getracht een representatieve steekproef te vormen van de leden van een band (uit de stad Groningen) en vervolgens zijn diè leden van een muziekkorps, die wat betreft die variabelen met de in de steekproef opgenomen leden van een band overeenkwamen, bij dit onderzoek betrokken.

Het is echter heel goed denkbaar dat lidmaatschap van een muziekkorps veelal samengaat met variabelen, die juist door matching wegvallen (b.v. godsdienst).

De representativiteit van de leden van een muziekkorps bij dit onderzoek betrokken, komt nu in het geding. Hier doet zich dan ook de vraag voor: in hoeverre zijn de resultaten van het onderzoek nog te generaliseren?

Matching is hier toegepast om de factoren 'lid zijn van een informele groep' en 'lid zijn van een formele vereniging' te isoleren om op deze manier verbanden te kunnen aantonen tussen deze factoren met andere variabelen.

Het zou interessant zijn na te gaan of de hier gevonden verschillen ook gevonden worden (en zo ja, in welke mate) wanneer vergelijking van de groepen plaats vindt aan de hand van twee representatieve steekproeven.